

ШАРКО Денис Вікторович

старший викладач кафедри правового забезпечення діяльності Національної гвардії України Київського інституту Національної гвардії України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРАГАНІВ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Державна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру. Саме таке поняття «державної безпеки» передбачено статтею 1 Закону України «Про національну безпеку України».

З метою реалізації положень цього закону Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022 введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.12.2021 «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» та затверджено саму Стратегію забезпечення державної безпеки на період до 2025 року. Зазначена Стратегія визначає реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у

сфері державної безпеки, є основою для планування і реалізації політики у сфері державної безпеки. Зокрема такі загрози як недостатня ефективність державних органів, непослідовність та незавершеність реформ складових сил безпеки, недосконалість механізмів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення процесу розвитку системи забезпечення державної безпеки підвищують уразливість держави і знижують ефективність заходів із протидії загрозам.

З 24 лютого 2022 року через повномасштабне вторгнення росії Україна також зіткнулася з воєнними загрозами, що підсилює необхідність комплексного підходу до забезпечення державної безпеки. У таких умовах особлива роль належить психологічній підготовці військовослужбовців, яка є невід'ємною частиною підготовки персоналу Сил оборони держави. Це цілісний процес формування психічної стійкості та готовності військових до виконання завдань у небезпечних і стресових умовах. Психологічна підготовка дозволяє зберігати боєздатність, долати стрес та травматичні переживання, а також ефективно виконувати поставлені завдання. Професійна психологічна допомога є ключовою у підтримці морально-психологічного стану військовослужбовців як під час бойових дій, так і після їх завершення.

Психологічна підготовка – це невід'ємна складова підготовки персоналу Сил оборони держави, цілісний і організований процес формування у військовослужбовців психічної стійкості та психологічної готовності до

виконання завдань із забезпечення державної та національної безпеки у складних і небезпечних умовах. Вона дозволяє військовослужбовцям зберігати боєздатність, долати стрес та травматичні переживання, а також ефективно виконувати поставлені завдання.

Екстремальні ситуації часто призводять до розвитку гострих стресових реакцій. Екстрена психологічна допомога спрямована на зменшення негативного впливу стресу на психічне здоров'я постраждалих, а також на профілактику розвитку посттравматичних стресових розладів. Психотерапевтична допомога надається як безпосередньо постраждалим, так і їхнім рідним, а також рятувальникам. Важливими аспектами екстреної психологічної допомоги є психологічна підтримка, інформаційна терапія та навчання навичкам самопомоги. Психолог в екстремальних умовах виконує роль своєрідного "емоційного рятувальника". Він створює безпечний простір, де людина може висловити свої почуття, страхи та переживання без осуду. Крім того, психолог допомагає людям розробити ефективні стратегії подолання стресу та відновлення після травматичних подій.[2]

Робота в екстремальних умовах – це серйозне випробування для психіки людини. Постійний ризик, невизначеність, висока відповідальність – все це створює значний психологічний тиск. Професійна підготовка фахівців для таких умов повинна включати не лише розвиток технічних навичок, а й формування психологічної стійкості.

Ключові аспекти психологічної підготовки:

- Розуміння психологічних механізмів стресу: Фахівці повинні розуміти, як стрес впливає на організм людини, які фізіологічні та психологічні процеси запускаються в стресовій ситуації. Це допоможе їм ефективніше справлятися зі своїми емоціями та приймати обґрунтовані рішення.

- Розвиток емоційної регуляції: Здатність контролювати свої емоції – одна з найважливіших якостей фахівця, який працює в екстремальних умовах. Це дозволяє зберігати спокій і зосередженість навіть у складних ситуаціях.

- Формування навичок прийняття рішень в умовах невизначеності: В екстремальних ситуаціях часто доводиться приймати рішення швидко і за недостатньої інформації. Фахівці повинні вміти аналізувати ситуацію, оцінювати ризики і приймати обґрунтовані рішення.

- Розвиток комунікативних навичок: Ефективна комунікація – важлива складова роботи в команді. Фахівці повинні вміти чітко висловлювати свої думки, слухати інших і працювати в команді.

- Формування позитивного ставлення до себе та своїх можливостей: Віра у власні сили допомагає долати труднощі і досягати успіху.

Методи психологічної підготовки:

- Тренінги: Рольові ігри, симуляції, групові дискусії – ефективні методи для відпрацювання практичних навичок і розвитку психологічної стійкості.

- Коучинг: Індивідуальна робота з коучем допомагає фахівцям визначити свої сильні сторони, розробити стратегії розвитку і подолати внутрішні бар'єри.

- Психотерапія: В разі необхідності, фахівці можуть звернутися за психотерапевтичною допомогою для вирішення особистих проблем, які можуть негативно впливати на їхню роботу.

Важливо розуміти, що психологічна підготовка – це не одноразовий захід, а безперервний процес. Фахівці повинні регулярно проходити тренінги, відвідувати семінари і працювати над своїм особистісним зростанням.[3]

Навчальна база для підготовки фахівців складається з наступних компонентів:

- Полігони та тренажерні комплекси: Спеціально обладнані майданчики з різноманітними перешкодами, які імітують реальні умови виконання завдань.

- Військова техніка та озброєння: Сучасні зразки військової техніки, оснащені системами імітації бою, дозволяють проводити реалістичні навчання.

- Навчальні симулятори: Комп'ютерні програми та тренажери, що відтворюють різні бойові ситуації, від простих до складних.

- Наочні матеріали: Схеми, плакати, відеоматеріали, навчальні посібники та інша інформація, що допомагає засвоїти теоретичний матеріал.

- Класи психологічної підготовки: Спеціально обладнані приміщення з сучасними технологіями для проведення тренінгів, спрямованих на розвиток психологічної стійкості та навичок командної роботи.

Психологічна підготовка спрямована на формування у військовослужбовців стійкості до стресу, вміння приймати рішення в екстремальних ситуаціях та ефективно взаємодіяти в команді. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні методи, включаючи імітацію бойових ситуацій. Головна мета такого моделювання – викликати у військовослужбовців ті ж психологічні стани, які вони відчували б у реальному бою. Для створення реалістичних моделей бойових ситуацій використовуються різноманітні методи, які впливають на різні канали сприйняття військовослужбовців. Це можуть бути словесні описи, демонстрація матеріальних об'єктів, комп'ютерні симуляції, тренування на спеціальних тренажерах та навіть часткова імітація реальних бойових дій. Кожен з цих методів має свої особливості та застосовується залежно від поставлених навчальних завдань.[4.с.29-31,35-36]

Військовослужбовці, які тривалий час перебували в зоні бойових дій, особливо потребують підтримки для контролю бойового стресу. Командири та колеги повинні уважно стежити за ознаками емоційного виснаження і стресу у таких бійців. Один з ефективних способів полегшити напругу – це створення можливостей для «виговорення» (вентиляції), де військовослужбовця заохочують до відкритих розмов про пережитий досвід. Важливо виявляти розуміння та підтримку, оскільки критика чи осуд лише поглиблюють емоційне напруження.

Ось кілька практичних заходів, які можуть допомогти:

- Кожен військовослужбовець, який тривалий час перебував у бойових умовах, повинен мати «бойового товариша», з яким можна ділитися своїми переживаннями та досвідом.

- Командири та молодші офіцери мають створювати атмосферу довіри, заохочуючи відкриті розмови з тими, хто довго перебував у бойовій зоні, зокрема обговорення складних емоцій і ситуацій.

- Підтримка між офіцерами сусідніх підрозділів також є важливою – вони мають спілкуватися і надавати одне одному можливість «випускати пару».

- Корисно проводити групові зустрічі для всього підрозділу після виконання тривалих бойових завдань, де кожен зможе обговорити свій досвід.

- Наявність військового капелана чи іншого психологічного фахівця в підрозділі допоможе забезпечити простір для розмови про глибокі емоційні переживання та стресові ситуації.

Такі заходи допоможуть знизити емоційне навантаження та підтримати психічне здоров'я військових після тривалого перебування у зоні бойових дій.

[5.с.120-125]

Проте, незважаючи на все вище сказане, варто зазначити, що психологічна підготовка та психологічна допомога військовослужбовцям наразі не мають чіткого регулювання в законодавстві України. Хоча ці аспекти і є важливою складовою забезпечення боєздатності та психічного здоров'я персоналу Сил оборони, нормативна база, що визначає порядок проведення психологічної підготовки та надання професійної психологічної допомоги, залишається недостатньо розробленою. Це створює прогалини у забезпеченні системної підтримки військових, особливо в умовах бойових дій та після їх завершення. Крім того, відсутність законодавчого регулювання ускладнює контроль за роботою психологів, які займаються підготовкою військовослужбовців та наданням їм психологічної допомоги. Для забезпечення належної якості послуг і ефективності роботи фахівців необхідно впровадити чіткі правові норми, що регламентують їхню діяльність та створюють механізми моніторингу і контролю. Це є важливим кроком для зміцнення національної безпеки та захисту психічного здоров'я військослужбовців.

Психологічна підготовка та психологічна допомога повинна стати системною і невід'ємною частиною навчання у військових закладах на всіх етапах підготовки військовослужбовців. Це вимагає розробки державних програм і стандартів, які визначатимуть зміст, методи та етапи цієї підготовки, а також критерії для оцінки її ефективності. Інтеграція психологічної підготовки на державному рівні є необхідною, оскільки психічна стійкість військових має вирішальне значення для ефективної оборони країни, особливо в умовах тривалих бойових дій.

На державному рівні необхідно впровадити системні заходи, щоб забезпечити повноцінну психологічну підготовку на всіх етапах служби — від базового навчання до участі в реальних бойових операціях та реабілітації після

них. Для цього також необхідно розробити та ухвалити відповідну законодавчу базу, яка визначатиме чіткі правила і стандарти психологічної підготовки, включаючи порядок її проведення, відповідальність за організацію та забезпечення належного рівня підготовки. Законодавче регулювання має передбачати механізми контролю, моніторингу та оцінки ефективності, а також нормативно врегулювати питання надання психологічної допомоги під час бойових дій та після їх завершення. Це сприятиме створенню комплексної системи захисту психічного здоров'я військових, яка є критично важливою для національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва Н.Є. Психологічне консультування представників екстремальних професій: теорія, методологія, практика: монографія / Н.Є. Афанасьєва. – Х.: НУЦЗУ, 2017. – 315 с
2. В. О. Тюріна. Екстремна психологічна допомога в екстремальних ситуаціях: Матеріали науково-практичної конференції (Харків, 16 квітня 2015 р.) с.19-21.
3. О.О. Дячкова. Психологічна підготовка фахівців до професійної діяльності в особливих умовах: Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Хмельницький. 2019 с.91-94
4. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України: навч.-метод. посіб./ За редакцією генерал-майора В. Клочкова.– К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. – 325 с.
5. Кокур О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. – 170 с.